

ks. dr hab. Wojśław Czupryński
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Wydział Teologii
Katedra Teologii Pastoralnej i Katechetyki

RECENZJA

całokształtu dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego
Pani dr Zofii Frączek
w związku z jej wnioskiem o nadanie stopnia doktora habilitowanego
w dziedzinie nauk o rodzinie w dyscyplinie nauki o rodzinie,
wykonana na podstawie uchwały nr 159/2025
Senatu Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Prawną podstawę sporządzenia oceny osiągnięć Habilitantki stanowi art. 219 ust. 1 pkt. 2, 3 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*: „stopień doktora habilitowanego nadaje się osobie, która: 1) posiada stopień doktora; 2) posiada w dorobku osiągnięcia naukowe albo artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny, w tym co najmniej: a) 1 monografię naukową wydaną przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a, lub b) 1 cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopiśmie naukowych lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych, które w roku opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. b, lub c) 1 zrealizowane oryginalne osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne lub artystyczne; 3) wykazuje się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.” (Dz. U. z 2018, poz. 1668, z późn. zm.).

Przedmiotem niniejszej recenzji jest ocena dorobku naukowego, dydaktycznego oraz organizacyjnego dr Zofii Frączek, sporządzona na podstawie dokumentacji przedłożonej w postępowaniu habilitacyjnym. Dokumentacja, przekazana w formie elektronicznej, obejmowała: wniosek Habilitantki wraz z danymi osobowymi, kopię dyplomu doktorskiego, autoreferat, wykaz osiągnięć naukowych stanowiących znaczny wkład w rozwój

reprezentowanej dyscypliny, publikacje uzupełniające osiągnięcie naukowe, a także aneks do autoreferatu i wykazu osiągnięć. Zasadniczym osiągnięciem naukowym, przedłożonym przez Habilitantkę, jest monografia pt. *Współpraca rodziny i szkoły w Drugiej Rzeczypospolitej w szkołach średnich ogólnokształcących Okręgu Szkolnego Krakowskiego* (Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2024, ss. 398), która stanowi podstawę ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk o rodzinie w dyscyplinie nauki o rodzinie.

I. Sylwetka edukacyjno-zawodowa i naukowa Habilitantki

Doktor Zofia Frączek jest absolwentką Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie, w której w 1994 roku ukończyła studia pedagogiczne w Instytucie Pedagogiki. Tytuł magistra uzyskała na podstawie pracy pt. *Zmiany w zakresie zależności emocjonalnej u dzieci i młodzieży w okresie dorastania*, przygotowanej pod kierunkiem dr. hab. Mieczysława Radochońskiego. Bezpośrednio po ukończeniu studiów rozpoczęła pracę zawodową jako asystentka w macierzystym Instytucie Pedagogiki, kontynuując następnie swoją aktywność w strukturach Uniwersytetu Rzeszowskiego, który powstał na bazie tej uczelni.

W 2000 roku, na Wydziale Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, obroniła rozprawę doktorską pt. *Respektowanie wartości ogólnoludzkich w procesach kształcenia*, napisaną pod kierunkiem prof. dr. hab. Kazimierza Denka. Na mocy uchwały Rady Wydziału z dnia 14 listopada 2000 roku uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki. Recenzentami pracy byli prof. dr hab. Janusz Homplewicz oraz prof. dr hab. Józef Pólturzycki.

W latach 2001 – 2008 była również zatrudniona w Zespole Kolegiów Nauczycielskich w Tarnobrzegu, a następnie, w latach 2009 – 2012, w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Sanoku. Obecnie pozostaje związana zawodowo z Instytutem Pedagogiki Uniwersytetu Rzeszowskiego, gdzie pracuje na stanowisku naukowo-dydaktycznym w Katedrze Historii i Teorii Wychowania.

II. Ocena głównego osiągnięcia naukowego (art. 219 ust. 1.pkt 2 lit.a Ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce)

Dorobek badawczy i pisarski dr Zofii Frączek można usytuować w dwóch zasadniczych obszarach problemowych. Pierwszy z nich obejmuje zagadnienia aksjologicznych oraz społeczno-kulturowych podstaw wychowania, drugi zaś koncentruje się wokół rodziny ujmowanej jako wartość społeczna, przestrzeń życia człowieka, a przede wszystkim jako fundamentalne środowisko wychowawcze. Pewne wątpliwości budzi fakt, że Habilitantka w Autoreferacie nie przedstawia szczegółowych informacji dotyczących wszystkich publikacji o tematyce rodzinnej, które można przyporządkować do opisanych przez nią obszarów tematycznych. Nie odnosi się również szerzej do problematyki rozprawy doktorskiej ani nie wskazuje czy wyniki przeprowadzonych badań zostały opublikowane. Ponadto w dokumentacji brakuje skanów wszystkich publikacji naukowych dr Zofii Frączek. Należy uznać to za istotne uchybienie formalne, które znacząco utrudnia dokonanie pełnej i rzetelnej oceny dorobku naukowego Habilitantki, a także analizę dynamiki jej rozwoju naukowego. Warto zauważyć, że dobrą praktyką w postępowaniach awansowych jest zarówno syntetyczne przedstawienie wcześniejszych osiągnięć naukowych (również sprzed uzyskania stopnia doktora), jak i dołączenie kompletu publikacji naukowych.

Za wiodące osiągnięcie naukowe, stanowiące podstawę ubiegania się o stopień doktora habilitowanego, należy uznać prace mieszczące się w drugim z wyżej wymienionych obszarów. Do oceny głównego osiągnięcia naukowego przedłożono monografię pt. *Współpraca rodziny i szkoły w Drugiej Rzeczypospolitej w szkołach średnich ogólnokształcących Okręgu Szkolnego Krakowskiego* (Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2024, ss. 397, ISBN 978-83-8180-885-9), poddaną recenzji wydawniczej przez prof. dra hab. Krzysztofa Jakubiaka oraz dra hab. prof. APS Adama Solaka, a także 11 artykułów poświęconych problematyce rodziny. Stwierdzam, że przedłożona monografia została opublikowana przez wydawnictwo znajdujące się – w roku jej wydania w ostatecznej formie – w wykazie sporządzonym na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a wskazanej ustawy. Odpowiada zatem wymogom określonym w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

2.1. Ocena monografii

Problematyka współpracy rodziny i szkoły, stanowiąca przedmiot ocenianej monografii, ma niewątpliwie istotne znaczenie społeczne i zajmuje ważne miejsce zarówno w refleksji teoretycznej, jak i w praktyce edukacyjnej. Jej aktualność potwierdzają m.in. źródła historyczne i współczesne publikacje naukowe, obejmujące badania krajowe oraz zagraniczne. Wybór tej problematyki należy zatem ocenić pozytywnie, tym bardziej że – w przyjętych przez Autorkę ramach czasowych i problemowych – obszar ten pozostaje wciąż stosunkowo słabo rozpoznany naukowo.

Przedmiotem badań objęto okres Drugiej Rzeczypospolitej (1918-1939), natomiast zakres terytorialny pracy odpowiada obszarowi administracyjnemu Okręgu Szkolnego Krakowskiego, utworzonego na mocy rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 18 września 1921 roku. Uwzględniono przy tym zmiany granic dokonane w 1926 roku. Oceniana publikacja dotyczy zagadnienia istotnego z punktu widzenia historii wychowania. Zastanawia zatem przedłożenie tej monografii jako głównego osiągnięcia naukowego w postępowaniu o stopień doktora habilitowanego w dziedzinie nauki o rodzinie w dyscyplinie nauki o rodzinie.

Z metodologicznego punktu widzenia opracowanie ma charakter monografii historyczno-pedagogicznej. Dobór zastosowanych metod badawczych został zdeterminowany zarówno przedmiotem badań, jak i zakresem oraz charakterem zgromadzonego materiału źródłowego. Jest on zgodny z tradycją i standardami metodologicznymi historii wychowania. Należy to ocenić jako właściwe w kontekście podejmowanej problematyki badawczej, a jednocześnie budzące pewne wątpliwości z perspektywy dyscypliny nauki o rodzinie. Autorka wykorzystwała przede wszystkim metody typowe dla nauk historycznych, w tym metodę wnioskowania indukcyjnego, metodę progresywną oraz analizę treści, metodę porównawczą i statystyczną. Wielość i zróżnicowanie wykorzystanych procedur badawczych wynikały z potrzeby adekwatnego ujęcia poszczególnych wątków tematycznych rozprawy.

Autorka we *Wstępie* wyodrębniła dwa zasadnicze cele badań: poznawczy i praktyczny (s. 24-25). Celem poznawczym było rozpoznanie oraz ukazanie współpracy rodziców i opiekunów prawnych uczniów szkół średnich ogólnokształcących z dyrekcjami tych placówek i ich kadrą pedagogiczną w okresie międzywojennym na terenie Okręgu Szkolnego Krakowskiego. Z kolei cel praktyczny koncentrował się na wykazaniu ponadczasowego charakteru rozwiązań, inicjatyw oraz form współdziałania rodziny i szkoły, z uwzględnieniem ich podstaw prawno-organizacyjnych. Z lektury ocenianej monografii można wnioskować, że

choć ten ostatni cel został sformułowany poprawnie, jego realizacja pozostaje niepełna i nie znajduje wystarczającego odzwierciedlenia w przeprowadzonych analizach.

Główny problem badawczy został sformułowany w następujący sposób: jak kształtowała się współpraca rodziny i szkoły w Drugiej Rzeczypospolitej w szkołach średnich ogólnokształcących Okręgu Szkolnego Krakowskiego? (s. 25). Z tak ujętego problemu głównego Autorka wyprowadziła szereg problemów szczegółowych, które znalazły odzwierciedlenie w strukturze monografii.

Podstawę źródłową przeprowadzonych badań stanowił szeroki i zróżnicowany materiał, obejmujący zarówno źródła rękopiśmienne, jak i drukowane. Do pierwszej grupy zaliczyć należy przede wszystkim sprawozdania dyrekcji szkół średnich ogólnokształcących Okręgu Szkolnego Krakowskiego, kroniki szkolne, księgi jubileuszowe i pamiątkowe, a także protokoły posiedzeń rad pedagogicznych oraz protokoły pohospitacyjne kierowników i dyrektorów, jak również protokoły powizytacyjne inspektorów i wizytatorów. Wykorzystane zostały ponadto materiały archiwalne pochodzące z zasobu Archiwum Narodowego w Krakowie, związane z działalnością Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego.

Istotną część bazy źródłowej stanowiły również źródła drukowane, w tym Dzienniki Urzędowe Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz Dzienniki Urzędowe Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego, zawierające zarówno dokumentację urzędową, jak i nieurzędową. Ważne znaczenie miały także statuty organizacji rodzicielskich, takie jak *Statut Zjednoczenia Zrzeszeń Rodzicielskich w Polsce* (Warszawa 1929) oraz zalecany przez nie ramowy *Statut Rodzicielskiego Koła Szkolnego* (Warszawa 1926), a także materiały kronikarskie dotyczące działalności środowisk rodzicielskich.

Autorka sięgnęła ponadto do bogatego piśmiennictwa okresu międzywojennego, obejmującego zarówno prace poświęcone aksjologicznym i wychowawczym podstawom funkcjonowania rodziny, jak i opracowania ukazujące jej znaczenie dla rozwoju młodego pokolenia oraz przyszłości narodu i państwa. W tej grupie znalazły się m.in. publikacje autorstwa Władysława M. Borowskiego, Stanisława Czerwińskiego, Zygmunta Mysłakowskiego, Ireny Pannenkowej, Hanny Pohoskiej, Stanisławy Sarjusz-Wolskiej, Kazimierza Lucjana Zarzeckiego, Józefa Mirskiego, Juliusza Adamskiego, Józefa Janoty-Bzowskiego, Emilii Szeimbokówny, Mariana B. Godeckiego, Zofii Jankowskiej, Adolfa Rondthaler, Janiny Rendznerowej i Stanisława Lisowskiego.

Ważnym uzupełnieniem materiału badawczego były także periodyki międzywojenne, poświęcone problematyce rodziny oraz współpracy domu rodzinnego ze szkołą, takie jak:

„Rodzina i Dziecko”, „Dom i Szkoła”, „Głos Rodziny i Szkoły”, „Głos Rodziców”, „Rodzina” oraz „Dom i Szkoła Powszechna”. Nie bez znaczenia pozostaje również wykorzystanie literatury pamiętnikarskiej, która pozwoliła ukazać omawianą problematykę z perspektywy środowiska rodzinnego, a także w świadectwach nauczycieli i innych uczestników życia szkolnego. W tym zakresie Autorka odwołała się m.in. do takich pozycji, jak: *Pamiętniki Polaków 1918-1978*, *Pamiętniki Chłopów* oraz *Łaknęliśmy wiedzy jak chleba. Pamiętniki samouków*.

Należy pozytywnie ocenić fakt, iż Autorka wykorzystwała dorobek współczesnej polskiej historiografii, podkreślającej znaczenie spuścizny edukacji galicyjskiej dla rozwoju szkolnictwa w państwie polskim w okresie Drugiej Rzeczypospolitej, a także ukazującej zmiany prawno-organizacyjne i programowe zachodzące w szkolnictwie średnim w latach międzywojennych. Przywołana w pracy literatura tworzy istotne kompendium publikacji o charakterze monograficznym i artykułowym, pozostających w ścisłym związku z podjętą problematyką badawczą. Wskazuje jednak na dominację ujęcia właściwego dla historii wychowania, przy jednoczesnym niedostatecznym wykorzystaniu dorobku nauk o rodzinie. Stąd też zawęża perspektywę interpretacyjną pracy.

Recenzowana monografia obejmuje cztery rozdziały, wstęp, zakończenie, bibliografię, summary, wykaz ważniejszych skrótów, indeks osobowy, spis tabel i fotografii zamieszczonych w tekście oraz aneks. Jej struktura jest prawidłowa i spójna.

We *Wstępie* Autorka przedstawiła cele rozprawy, zakres chronologiczny i terytorialny badań oraz omówiła wykorzystane źródła pod kątem ich przydatności i wartości poznawczej. Ocena oraz selekcja materiału źródłowego zostały przeprowadzone prawidłowo i nie budzą istotnych zastrzeżeń. Ze względu na złożoność problemu badawczego został on dodatkowo doprecyzowany poprzez sformułowanie sześciu pytań szczegółowych (s. 25).

Konstrukcja formalna ocenianej monografii jest logiczna i przejrzysta, a jej układ wynika przede wszystkim z przyjętych problemów badawczych, wpisujących się w historię wychowania. Daje się przy tym zauważyć pewien niedostatek pogłębionych i wieloaspektowych odniesień do dorobku nauk o rodzinie. Całość zgromadzonego materiału świadczy o bardzo szerokim rozpoznaniu bazy źródłowej z zakresu historii wychowania i o dążeniu do możliwie pełnego ujęcia podjętej problematyki. Habilitantka prawidłowo wykorzystwała dostępne źródła, co niewątpliwie wzmacnia wiarygodność prezentowanych zagadnień i wartość poznawczą monografii.

Dwa pierwsze rozdziały monografii mają charakter bardziej ogólny i wprowadzający, natomiast kolejne (trzeci i czwarty) odnoszą się bezpośrednio do zasadniczego problemu

badawczego. Taki układ pracy jest logiczny i wynika z przyjętej koncepcji badawczej. W rozdziale pierwszym Autorka omówiła szkolnictwo średnie ogólnokształcące w Drugiej Rzeczypospolitej, wskazując na znaczenie spuścizny oświaty galicyjskiej oraz przedstawiając najważniejsze zmiany prawno-organizacyjne i programowe zachodzące w latach 1918-1939. Scharakteryzowała także rozwój szkół średnich oraz powstanie i funkcjonowanie Okręgu Szkolnego Krakowskiego.

W rozdziale drugim przedstawiono ideały i cele wychowania w II Rzeczypospolitej, a następnie rolę rodziny w procesie wychowawczym oraz działalność organizacji rodzicielskich, kół rodziców i patronatów klasowych. Na uwagę zasługuje ukazanie przemian w ówczesnych modelach wychowawczych oraz zależności między przyjętą doktryną państwową a praktyką szkolną. Autorka trafnie wskazała również na znaczenie rozwiązań prawnych dotyczących obowiązku szkolnego i doksztalcania młodzieży, podkreślając ich ograniczenia i niespójności.

Rozdział trzeci, zatytułowany *Problematyka współpracy rodziny i szkoły w Drugiej Rzeczypospolitej*, stanowi merytoryczny fundament recenzowanej monografii. Autorka poddaje w nim analizie relacje na linii dom–szkoła przez pryzmat szerokiego spektrum materiałów źródłowych, obejmującego m.in. Dzienniki Urzędowe Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, dokumentację kuratorską, prasę pedagogiczną oraz wybraną literaturę pamiątnikarską. Na szczególną uwagę zasługuje konkluzja tego rozdziału, w której Habilitantka odnosi się do uwarunkowań społeczno-ekonomicznych rodzin w okresie międzywojennym. Wykazuje, iż trudna sytuacja bytowa mieszkańców miast i wsi stanowiła istotną barierę w procesie edukacyjnym i rzutowała na dynamikę współpracy z instytucjami oświatowymi. W tym kontekście Autorka trafnie uwydatniła etos polskiego nauczyciela, którego zaangażowanie – często wykraczające poza obowiązki służbowe (bezpłatne korepetycje, wsparcie finansowe, pomoc w uzyskiwaniu stypendiów) – odgrywało kluczową rolę w promowaniu uzdolnionej młodzieży. Fragment ten rzuca nowe światło na społeczne aspekty zawodu nauczyciela w II Rzeczypospolitej, co stanowi istotny wkład w analizę historyczno-wychowawczą omawianego zagadnienia.

Dopełnienie powyższych rozważań stanowi rozdział czwarty, w którym problematykę współdziałania ujęto z perspektywy środowiska rodzinnego. Autorka sprawnie konfrontuje w nim normatywne założenia zawarte w oficjalnych aktach prawnych (rozporządzeniach i okólnikach) z ich realną implementacją, utrwaloną w dokumentacji wewnątrzszkolnej – kronikach, protokołach posiedzeń rad pedagogicznych czy zapisach organów samorządowych. Takie zestawienie pozwala na uchwycenie rzeczywistego obrazu stosunków

szkolnych, od postaw niechęci po przykłady owocnej kooperacji. Autorka poddała w nim wnikliwej analizie rolę Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego w stymulowaniu relacji dom – szkoła oraz dokonała szczegółowej charakterystyki organizacji rodzicielskich funkcjonujących w ówczesnych szkołach średnich. Na uwagę zasługuje wieloaspektowe ujęcie pracy rodziców na rzecz środowiska szkolnego i młodzieży, z uwzględnieniem różnorodnych form ich aktywności. Ważnym dopełnieniem wywodu jest ukazanie funkcji kadry pedagogicznej jako podmiotu odpowiedzialnego za inicjowanie i koordynowanie współpracy z opiekunami uczniów. Rozdział ten w istotny sposób przyczynia się do rozwoju wiedzy o praktycznych aspektach funkcjonowania oświaty w regionie krakowskim. Przejrzysta i syntetyczna prezentacja omawianych zagadnień, oparta na starannej kwerendzie źródłowej, zapewnia tej części rozprawy wysoki poziom merytoryczny.

W zakończeniu monografii Autorka w sposób syntetyczny odniosła się do przyjętych problemów badawczych, formułując szereg istotnych wniosków o charakterze poznawczym i aplikacyjnym. Na uwagę zasługuje fakt, iż sformułowane konkluzje zachowują wysoką aktualność i mogą stanowić wartościowe źródło inspiracji dla współczesnych procesów kształtowania relacji między domem rodzinnym a szkołą. W dobie współczesnych wyzwań cywilizacyjnych, takich jak powszechna cyfryzacja czy zagrożenia płynące z nadmiaru niesprawdzonych informacji, wskazane przez Habilitantkę wzorce trwałych i efektywnych więzi wychowawczych nabierają szczególnego znaczenia.

Układ wewnętrzny ocenianej monografii jest przemyślany i logiczny. Poczynione przez Autorkę ustalenia znajdują uzasadnienie w rzetelnej kwerendzie źródłowej oraz literaturze przedmiotu. Zakres tematyczny pracy oraz sposób narracji w pełni odzwierciedlają przyjętą koncepcję badawczą, typową dla opracowania z zakresu historii wychowania.

Mankamentem ocenianej pracy jest brak syntetycznych wprowadzeń do treści rozdziałów i podsumowania na ich końcu. Ponadto odwołania do materiałów źródłowych i literatury mają przede wszystkim charakter przeglądowy. Z perspektywy naukowej pożądane byłoby rozwinięcie samodzielnych, pogłębionych i wieloaspektowych analiz.

Biorąc pod uwagę oryginalność podjętej tematyki, wartość naukową ustaleń oraz poprawny warsztat badawczy, stwierdzam, że oceniana rozprawa stanowi osiągnięcie naukowe, które spełnia ustawowe wymogi stawiane w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego. Dr Zofia Frączek w poprawny sposób zidentyfikowała i wypełniła lukę badawczą w historiografii pedagogicznej, wykazując się poprawnością metodologiczną oraz rzetelnością w analizie materiałów źródłowych, monografii, opracowań, artykułów w czasopiśmie i zeszytach naukowych.

2.2. Ocena 11 artykułów opublikowanych po doktoracie dotyczących problematyki rodziny

Istotnym dopełnieniem głównego osiągnięcia naukowego dr Zofii Frączek jest cykl 11 autorskich artykułów z zakresu nauk o rodzinie, opublikowanych w czasopismach naukowych (w tym 9 w języku polskim, 2 w języku angielskim: jeden w czasopiśmie polskim, drugi w australijskim) oraz w recenzowanych monografiach zbiorowych. Wykaz poniżej w układzie chronologicznym:

1. *Revitalisation of moral authorities as an educationally desirable reaction to postmodern relativism.* „World Studies in Education” 2011, Vol. 12, nr 2, s. 93-102, ISSN: 1441-340X, (Australia);
2. *Współczesna rodzina wobec doświadczenia straty bliskiej osoby – wielowymiarowość doświadczeń i przeżyć*, (w:) *Rodzina w sytuacji straty bliskiej osoby*, red. D. Opozda, M. Parzyszek, Wyd. Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie, Lublin 2017, s. 151-160;
3. *Sytuacja rodzinna oraz społeczna osób starzejących się w perspektywie przemian demograficznych i seniorów*, (w:) *Rodzicielstwo w różnych fazach rozwoju rodziny*, red. J. Brągiel, B. Górnicka, Opole 2017, s. 211-223;
4. *Wychowawcze funkcjonowanie współczesnej rodziny w percepcji nauczycieli i wychowawców.* „Społeczeństwo i Rodzina” 2018, zeszyt 2, s. 138-149;
5. *Konflikty w rodzinie i propozycje ich rozwiązywania.* „Kultura - Przemiany – Edukacja” Tom VI, wyd. UR, Rzeszów 2018, s. 141 - 154;
6. *O dziecku i dzieciństwie oraz sytuacji dziecka w rodzinie ponowoczesnej*, (w:) *Rodzina i dziecko w zmieniającym się świecie. Spojrzenie historyczne i pedagogiczne*, red. K. Jakubiak, R. Grzybowski, wyd. Adam Marszałek, Toruń 2020, s. 219-234;
7. *Ochrona rodziny i wartości życia rodzinnego w perspektywie wybranych polskich regulacji prawnych, w dokumentach międzynarodowych oraz aktualnych propozycjach rządowych.* „Fides et ratio” 2020, nr 3 (43), s. 51-68;
8. *Dysfunkcjonalność i problemy współczesnej polskiej rodziny w świetle danych statystycznych i wspierających działań państwa.* „Kultura-Przemiany -Edukacja” 2021, T. 9, s. 149-169;
9. *Przemiany rodziny jako podstawowego środowiska życia i rozwoju człowieka w założeniach wybranych teorii naukowych*, (w:) *Edukacja i wychowanie od XIX wieku do współczesności. Wybrane zagadnienia w kontekście badań historycznych*

i pedagogicznych, red. P. Juško, Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej „Biblos” , Tarnów 2021, s. 177-192;

10. *Rodzice w percepcji dzieci – o potrzebach dzieci i problemach współczesnego rodzicielstwa*, (w:) *Rodzicielstwo-wybrane aspekty funkcjonowania*, red. J. Brągiel, B. Górnicka, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2021, s.99-112;

11. *The family and the values of family life in the science of the Catholic Church – analysis of selected sources*. „Fides et ratio” 2022, nr 1 (49), s. 41-52.

Przedłożone do oceny teksty dotyczą wybranych aspektów funkcjonowania rodziny, w tym jej funkcji i zadań wychowawczych. Mają głównie charakter przeglądowy. Zostały opracowane na podstawie materiałów źródłowych i literatury przedmiotu. Sporadycznie bazują na wynikach badań własnych i samodzielnych, twórczych analizach. Stanowią wkład w teoretyczny rozwój nauk o rodzinie, jednak ich walor aplikacyjny pozostaje ograniczony. Habilitantka w autoreferacie stwierdza, że przedstawione do oceny publikacje wpisują się w rozwój nauk o wychowaniu (s. 19). Analiza ich treści oraz zakresu podejmowanej problematyki pozwala jednak stwierdzić, że zasadniej byłoby sytuować je w obszarze nauk o rodzinie, zwłaszcza, że wniosek dr Zofii Frączek dotyczy nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk o rodzinie w dyscyplinie nauki o rodzinie.

Zawarte w przedłożonych do oceny tekstach konkluzje i wskazania praktyczne mogą inspirować badaczy i praktyków do projektowania nowoczesnych programów wspierania środowisk rodzinnych oraz do doskonalenia pracy pedagogicznej. Autorka wykazuje się podstawowymi umiejętnościami metodologicznymi, stosując w swoich pracach różnorodne metody badawcze oraz techniki gromadzenia danych. Wykorzystany warsztat jest adekwatny do specyfiki analizowanej tematyki. Na szczególne podkreślenie zasługuje umiejętność wykorzystania danych statystycznych jako rzetelnego narzędzia diagnozy naukowej. Choć podejmowane zagadnienia były już obecne w dyskursie naukowym, autorska koncepcja badawcza, dobór źródeł oraz poprawna konstrukcja tekstów nadają publikacjom oryginalny charakter. Przedłożone do oceny teksty prezentują rodzinę jako fundamentalną wartość społeczną i kluczowe środowisko formowania tożsamości człowieka. Habilitantka dostrzega dynamikę przemian socjokulturowych, którym podlega współczesna rodzina. Analizy obejmują m.in. obszar polityki prorodzinnej, ochronę wartości życia rodzinnego, problemy współczesnej rodziny (m.in. dysfunkcjonalność, konflikty), zadania wychowawcze rodziców, troskę Kościoła katolickiego o rodzinę.

III. Ocena pozostałego dorobku naukowego

3.1. Dorobek publikacyjny

Poza przedstawioną powyżej monografią i dopełniającymi ją artykułami na całokształt osiągnięć składają się także:

- 3 autorskie monografie naukowe, opublikowane w latach 2002-2017,
- 4 prace monograficzne pod współredakcją,
- 28 artykułów naukowych.

Trzy główne dzieła Habilitantki wyznaczają rozwój jej zainteresowań badawczych: *Edukacja aksjologiczna wobec potrzeb współczesności* (2002) – fundament teoretyczny poświęcony wartościom w procesie kształcenia; *Pokoleniowe przemiany społecznej świadomości wartości rodziny* (2011) – obszerne studium socjopedagogiczne nad dynamiką postrzegania rodziny; *Wychowawcze funkcjonowanie rodziny a zachowanie uczniów w środowisku szkolnym* (2017) – analiza korelacji między środowiskiem rodzinnym a postawami młodzieży w instytucjach edukacyjnych.

Aktywność publikacyjna habilitantki koncentruje się wokół: 1) aksjologicznych i społeczno-kulturowych podstaw wychowania; 2) rodziny ujmowanej jako wartość społeczna, przestrzeń życia człowieka i fundamentalne środowisko wychowawcze; 3) wpływu przeobrażeń społecznych na kondycję rodziny, w tym na zagrożenie i dysfunkcje; 4) systemowego i praktycznego wspierania rodziny w sytuacjach trudnych; 5) aksjologii rodziny i jej roli w kształtowaniu szacunku dla wartości uniwersalnych; 6) historycznego ujęcia wychowawczej wartości rodziny.

Wpływ publikacji Autorki na środowisko naukowe znajduje odzwierciedlenie w statystykach cytowań. Według bazy Web of Science (Cited Reference Search) odnotowano 3 cytowania (indeks Hirscha: 1). Z kolei w bazie Google Scholar (PublisherPerish) dorobek Habilitantki odnotował 131 cytowań, co przekłada się na indeks Hirscha równy 6. Dane te potwierdzają rozpoznawalność prac dr Zofii Frączek wśród badaczy zajmujących się pokrewną tematyką.

Habilitantka prawidłowo wykorzystuje literaturę przedmiotu, materiały źródłowe, zastane dane statystyczne i wyniki badań własnych. Analizuje m.in. dynamikę systemu rodzinnego w obliczu straty i żałoby, typologię wsparcia emocjonalnego, duchowego i instrumentalnego, rewitalizację autorytetów, postrzeganie rodziny z perspektywy dziecka. Postuluje zacieśnienie partnerstwa rodziny i szkoły w celu przeciwdziałania anomii społecznej i erozji wartości moralnych oraz dowartościowanie seniorów w życiu społecznym.

Dorobek Habilitantki wykracza poza ramy czysto teoretyczne. Zawarte w publikacjach konkluzje mają potencjał prakseologiczny. Autorka formułuje wskazania do projektowania programów wsparcia dla rodzin w kryzysie, osób w żałobie oraz doskonalenia pracy pedagogicznej. Obecność tekstów w czasopismach zagranicznych (głównie ukraińskich) świadczy o próbie umiędzynarodowienia wyników prowadzonych badań.

Całokształt dorobku dr Zofii Frączek dotyczy przede wszystkim zagadnień z zakresu historii i teorii wychowania oraz wybranych aspektów współczesnej rodziny. Poprawnie korzysta z metodologii nauk społecznych. Jej dorobek charakteryzuje się ograniczonym stopniem oryginalności i w pewnym zakresie przyczynia się do rozwoju nauk o rodzinie, mając przede wszystkim charakter porządkujący i odtwórczy wobec istniejącego stanu wiedzy.

3.2. Uczestnictwo w pracach zespołów badawczych – międzynarodowych i krajowych

Ważnym filarem działalności naukowej dr Zofii Frączek jest jej aktywny udział w realizacji projektów badawczych, zarówno o zasięgu międzynarodowym, jak i ogólnopolskim. Aktywność ta, finansowana ze środków ministerialnych, funduszy unijnych oraz grantów statutowych, dokumentuje zdolność Habilitantki do pracy w zespołach badawczych. Habilitantka rozwijała współpracę z ośrodkami zagranicznymi (Ukraina, Słowacja), co zaowocowało realizacją następujących zadań:

- a. kierowała polską częścią międzynarodowego projektu *Changes in axiology* of teachers and students attending to teachers and represented polish pedagogy science environment*;
- b. uczestniczyła w projekcie budowania potencjału i wymiany doświadczeń na rzecz doskonałości zawodowej, realizowanym we współpracy z Rówieńskim Państwowym Uniwersytetem Humanistycznym –Projekt Erasmus+ KA2 (2016–2017);
- c. brała udział w szerokim konsorcjum badawczym z udziałem badaczy z innych ośrodków zagranicznych (m.in. z Uniwersytetu Iwana Franki we Lwowie, Uniwersytetu w Preszowie, Uniwersytetu Humanistyczno-Ekonomiczny w Równem; III Uniwersytet w Rzymie) – projekt: *Myśl i praktyka edukacyjna w obliczu zmian cywilizacyjnych; Aksjologia nauczycieli i uczniów*;

Dr Zofia Frączek brała także udział w programach wspierających naukę: Program „Nauka dla Społeczeństwa” (2021-2023). Uczestniczyła w ministerialnym projekcie

z obszaru „Humanistyka – Społeczeństwo – Tożsamość”. Była również zaangażowana w prace zespołu przygotowującego wniosek w konkursie NCN OPUS-21. Jego tematyka dotyczyła emancypacji kobiet z rodzin plebejskich. Projekt ostatecznie nie otrzymał finansowania, jednak fakt przejścia wstępnej (formalnej) kwalifikacji oraz podjęcie wyżej wymienionej problematyki świadczą o naukowym potencjale i warsztatowej dojrzałości. Habilitantka pełniła także funkcję kierownika i wykonawcy dwóch grantów wydziałowych na Uniwersytecie Rzeszowskim, które były realizowane w ramach tzw. badań statutowych. Bezpośrednio dotyczyły one nauk o rodzinie. Koncentrowały się wokół następującej tematyki:

- a. *Wychowanie w rodzinie w perspektywie nowych wyzwań cywilizacyjnych* (2015-2016);
- b. *Rodzina wobec przemian społeczno-kulturowych. Miejsce seniora w rodzinie i społeczeństwie* (2016-2017).

Podjęcie tej problematyki, zwłaszcza starzejącego się społeczeństwa i kondycji seniora w rodzinie, wpisuje się w najistotniejsze wyzwania demograficzne Polski. Habilitantka trafnie połączyła teoretyczne aspekty nauk o rodzinie z praktyczną diagnozą potrzeb społecznych. Badania realizowane w ramach grantów statutowych dostarczyły merytorycznych podstaw do projektowania rozwiązań w obszarze opieki i wychowania w dobie transformacji cywilizacyjnej.

Uczestnictwo i kierowanie licznymi projektami badawczymi potwierdzają status dr Zofii Frączek jako aktywnej badaczki. Jej aktywność w pozyskiwaniu finansowania na realizację różnych grantów jest spójna z dorobkiem publikacyjnym. Świadczy o zaangażowaniu w pracach zespołowych o charakterze naukowym i dydaktycznym.

IV. Aktywność sympozjalna i konferencyjna

Znaczącym przejawem aktywności naukowej dr Zofii Frączek po uzyskaniu stopnia doktora jest jej intensywny udział w krajowym i międzynarodowym życiu naukowym. Habilitantka zaprezentowała wyniki swoich badań na 44 konferencjach naukowych, w tym na 36 o zasięgu krajowym (ogólnopolskim i międzynarodowym) oraz 8 konferencjach zagranicznych.

Analiza wygłoszonych referatów potwierdza zainteresowania naukowe Habilitantki w obszarze nauk o rodzinie. Do reprezentatywnych wystąpień, dokumentujących szerokie spektrum zainteresowań badawczych, należą:

- a. wymiar metodologiczno-teoretyczny: Referat: *Metody wychowania w rodzinie – podstawy teoretyczne ich klasyfikowania i uwarunkowania skuteczności* (Społeczna Akademia Nauk, Bełchatów 2014),
- b. wymiar demograficzno-społeczny: Referat: *Sytuacja społeczna oraz rodzinna osób starzejących się w perspektywie przemian demograficznych i w opinii seniorów* (Uniwersytet Opolski, Kamień Śląski 2015);
- c. Wymiar egzystencjalny i kryzysowy: Referat: *Współczesna rodzina wobec doświadczenia straty bliskiej osoby – wielowymiarowość doświadczeń i przeżyć* (KUL, Lublin 2016).

Całokształt aktywności konferencyjnej dr Zofii Frączek oceniam bardzo pozytywnie. Habilitantka wykazuje samodzielność naukową, gotowość do prezentowania i dyskusowania własnych tez badawczych oraz zaangażowanie w upowszechnianie problematyki rodziny jako istotnego obszaru badań. Aktywność ta stanowi uzupełnienie dorobku publikacyjnego i potwierdza funkcjonowanie Habilitantki w środowisku naukowym.

V. Ocena dorobku w zakresie popularyzowania wiedzy, osiągnięć dydaktycznych, organizacyjnych oraz współpracy z otoczeniem

5.1. Popularyzowanie wiedzy

Habilitantka wykazuje się dużą sprawnością w budowaniu relacji między nauką a praktyką społeczną oraz w integrowaniu środowisk naukowych na szczeblu krajowym i międzynarodowym. Dr Zofia Frączek z powodzeniem łączy rolę badaczki z rolą ekspertki dzielącej się wiedzą w różnych środowiskach społecznych. Jej aktywność na tym polu obejmuje: wykłady otwarte i prelekcje, poświęcone różnym aspektom potrzeb rodziny, systemom pomocy oraz postawom wobec zmieniającej się rzeczywistości polskiej i europejskiej. Liczba oraz zakres merytoryczny aktywności popularyzatorskiej świadczą o kompetencjach dr Zofii Frączek.

Uznanie kompetencji organizacyjnych Habilitantki znajduje odzwierciedlenie w powierzaniu jej kluczowych funkcji w redakcjach prestiżowych periodyków:

- „Kultura – Przemiany – Edukacja” (półrocznik UR, 40 pkt MEiN): Od 2013 roku sprawuje funkcję Zastępcy Redaktora Naczelnego, co świadczy o jej bezpośrednim wpływie na profil i jakość merytoryczną czasopisma.

- „Kwartalnik Edukacyjny” (PCEN Rzeszów): Od 2005 roku pełni rolę członka Rady Naukowej oraz recenzenta.
- „Pedagogika. Studia i Rozprawy” (UJD Częstochowa): Członek Rady Naukowej od 2021 roku.
- „Dydaktyka Informatyki” (UR): Członek Rady Programowej w latach 2016-2017.

Dr Zofia Frączek aktywnie uczestniczyła w pracach krajowych i międzynarodowych organizacji naukowych, pełniąc w nich często funkcje zarządcze:

- Światowe Towarzystwo Fenomenologii (USA): Członkostwo od 2009 roku;
- Towarzystwo Naukowe w Rzeszowie: Wieloletnia Wiceprezes (2011-2014) oraz Kierownik Sekcji Nauk o Rodzinie.
- Polskie Towarzystwo Pedagogiczne (Oddział Rzeszowski): Wiceprzewodnicząca i członek Zarządu (2017-2023) i członek Towarzystwa Pedagogicznego – Oddział Rzeszowski (od 2023).
- Polska Akademia Nauk (PAN): Od 2024 roku członkostwo w Zespole Wspierającym Sekcję Pedeutologii PAN.
- Od 2014 jest członkiem grupy eksperckiej w bazie ekspertów projektów Horyzont 2020; 2024; 2028. Udział ten wskazuje na jej zaangażowanie w ocenę projektów.

Doświadczenie naukowe Habilitantki zostało wzbogacone poprzez zagraniczne wizyty studyjne i staże, które pozwoliły na wymianę myśli badawczej w różnych kręgach kulturowych: staż naukowy w Instytucie Pedagogiki w Równym (Ukraina), 2010; staż na Uniwersytecie w Preszowie (Słowacja), 2012; wizyta studyjna na III Uniwersytecie w Rzymie (Włochy), 2012.

Dr Zofia Frączek jest częstym recenzentem wydawniczym. Jej aktywność w tym obszarze obejmuje: recenzje naukowe monografii (m.in. dla wydawnictw w Częstochowie i Lublinie) recenzje artykułów w czasopiśmie „Horyzonty Wychowania”, opracowanie 13 recenzji popularyzatorskich, opublikowanych w periodykach branżowych (m.in. „Szkice Humanistyczne”, „Wychowawca”, „Życie Szkoły”).

Należy także zauważyć szerokie spektrum aktywności pozabadaawczej dr Zofii Frączek. Habilitantka umiejętnie łączy pracę redakcyjną, ekspercką oraz społeczną w ramach towarzystw naukowych, co w istotny sposób przyczynia się do popularyzacji zakresu merytorycznego prowadzonych przez nią badań. Jej zaangażowanie w ocenę wniosków grantowych (Horyzont 2020) oraz aktywność w strukturach PAN dodatkowo potwierdzają kompetencje organizacyjne i realizacyjne.

5.2. Osiągnięcia dydaktyczne

Dr Zofia Frączek jest doświadczonym dydaktykiem akademickim. Opracowała podręczniki:

- *Wstęp do teorii wychowania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2022, stron 334, ISBN: 978-83-8277-061-2.
- *Wybrane problemy pedagogiki rodziny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2010, stron 209, ISBN: 978-83-7338-615-0. (współautorstwo)
- *Klasyfikacje wartości i poziomy ich przyjmowania (tekst metodyczny obrazujący proces przekazywania i przyjmowania wartości)*, Zeszyty Naukowe PWSZ w Sanoku, Nr 6, Sanok 2009, s. 227-243.

Habilitantka pełniła funkcję promotora prac magisterskich (wypromowała ponad 100 magistrów). Sprawowała też opiekę merytoryczną nad projektami Koła Naukowego „PRO Psyche”, w tym nad innowacyjnymi badaniami dotyczącymi relacji rodzeństwa.

Wielokrotnie pełniła funkcję opiekuna roku oraz koordynatora praktyk zawodowych na kierunkach pedagogika oraz nauki o rodzinie. Współpracowała z instytucjami takimi jak: MOPS, PCPR, Ośrodki Interwencji Kryzysowej czy Dom Samotnej Matki, co z pewnością pozwoliło Habilitantce łączyć teorię z praktyką.

Aktywność dydaktyczna dr Zofii Frączek wykracza poza ramy macierzystej uczelni obejmuje:

- realizację grantów unijnych (EFS): m.in. projekt: *Nauczyciel refleksyjny praktyk i profesjonalny artysta*, w ramach którego prowadziła specjalistyczne zajęcia z zakresu teorii wychowania,
- opracowanie autorskich programów i prowadzenie wykładów dla nauczycieli w ramach współpracy z ośrodkiem „SEMEKS” oraz cyklu szkoleń dla rzeszowskich nauczycieli (np. nt. wychowawczego funkcjonowania rodziny).
- członkostwo w Radzie Naukowo-Eksperckiej Fundacji im. S. Bieńczak w Brzozowie, gdzie realizowała warsztaty i wykłady dla osób pracujących z rodzinami i dziećmi w środowisku lokalnym.

Innym jeszcze wskaźnikiem samodzielności naukowej i uznania kompetencji Habilitantki jest powierzenie jej w 2018 roku funkcji promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim. Świadczy to o jej czynnym udziale w procesie kształcenia nowych kadr naukowych.

5.3. Osiągnięcia organizacyjne i współdziałanie z otoczeniem

Aktywność Habilitantki wyraźnie wykracza poza standardowe obowiązki pracownika akademickiego. Obejmuje zarówno działania na rzecz rozwoju kierunku nauki o rodzinie, jak i szeroko rozumianą pracę na rzecz jakości kształcenia.

W obszarze funkcji organizacyjnych pełnionych na Uniwersytecie Rzeszowskim dr Zofia Frączek wykazała się znaczącym zaangażowaniem. Pełniła rolę m.in.: zastępcy dyrektora Instytutu Pedagogiki, kierownika Zakładu Teorii Kształcenia i Wychowania, członka Komisji ds. Jakości Kształcenia, członka Wydziałowego Zespołu ds. Jakości Kształcenia, członka Kolegialnego Zespołu Rekrutacyjnego w Kolegium Nauk Społecznych, członka Rady Wydziału Pedagogiki i Filozofii oraz członka Uczelnianej Rady Redaktorów Czasopism Naukowych Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Szczególnie istotny, z punktu widzenia oceny dorobku w dyscyplinie nauki o rodzinie, jest udział dr Frączek w pracach Komisji opracowującej wnioski o uprawnienia do prowadzenia studiów pierwszego, a następnie drugiego stopnia na kierunku nauki o rodzinie w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Rzeszowskiego. Habilitantka uczestniczyła w przygotowaniu planów studiów, efektów kształcenia, sylabusów, programu i planu praktyk studenckich, a także w opracowaniu charakterystyki działalności naukowej zespołów badawczych. W kolejnych latach brała również udział w pracach Komisji Programowej dla tego kierunku. Warto podkreślić, że dr Zofia Frączek systematycznie uczestniczyła w różnych formach doskonalenia własnych kompetencji zawodowych, organizowanych zarówno przez Uniwersytet Rzeszowski, jak i przez instytucje zewnętrzne. Aktywność naukowa i dydaktyczna Habilitantki została dostrzeżona i doceniona przez władze uczelniane oraz instytucjonalne, czego wyrazem były przyznane Jej nagrody Rektora Uniwersytetu Rzeszowskiego oraz Dyrektora Kolegium Nauczycielskiego w Tarnobrzegu.

Podsumowując, należy stwierdzić, że działalność dr Zofii Frączek w obszarze organizacyjnym, dydaktycznym i popularyzatorskim jest bogata. Cechuje się szerokim zakresem zarówno co do skali, jak też form współpracy z instytucjami naukowymi i pozanaukowymi w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej i realizacji zespołowych projektów. Można zatem stwierdzić, że osiągnięcia te uprawniają Habilitantkę do ubiegania się o stopień naukowy doktora habilitowanego w dziedzinie nauk o rodzinie w dyscyplinie nauki o rodzinie.

VI. Konkluzja odnośnie całości dorobku i werdykt

Mając na uwadze wymagania określone w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (art. 219 ust. 1 pkt 2 i 3), po szczegółowej analizie monografii oraz dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego stwierdzam, że pani dr Zofia Frączek wykazała się wymaganą aktywnością w tych obszarach (m.in. w zakresie współpracy z innymi instytucjami naukowymi i kulturalnymi) oraz w więcej niż jednej uczelni. Przedstawiony dorobek spełnia współczesne standardy naukowe w dziedzinie nauk o rodzinie w dyscyplinie nauki o rodzinie. Potwierdza kompetencje merytoryczne, metodologiczne, dydaktyczne, organizacyjne i realizacyjne Habilitantki. Jest wystarczający do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego w dyscyplinie nauki o rodzinie, co uzasadnia kontynuowanie procedury nadania tego stopnia pani dr Zofii Frączek.

Wobec powyżej przedstawionych ocen stawiam wniosek o dalsze procedowanie postępowania awansowego w sprawie nadania dr Zofii Frączek stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk o rodzinie w dyscyplinie nauki o rodzinie.

